

SOSYOLOJİK AÇIDAN NAMUS KAVRAMINA BAKIŞ: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ

Büşra TOPCU*

ORCID: 0000-0003-3266-2044

Elif BAŞ**

ORCID: 0000-0001-7294-5108

Öz

Bu araştırma farklı yaş gruplarından erkekler arasında, namus ve bekaret özelinde namusu algılayışı dönüşen ve dönüş(e)meyen taraflarını içermektedir. Araştırmaya katılan farklı sosyo-kültürel düzeylerden 15 erkekle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada sınırlılıklara rağmen namusla ilgili olduğu düşünülen erkeklik anlatılarına, namuslu ve namussuz olma tanımlamalarına, bekaretin nasıl bir anlam taşıdığına dair alt başlıklara da değinilmiştir.

Namus, mevcut ataerkil yapı ve iktidar ilişkileri çerçevesinde tanımlanan kavramlar arasındadır. Bu kavram, ahlaki ve insani değerlere gönderme yapmasının yanında, cinsellikle ve bekaretle alakalı düşünce yapılarını da barındırmaktadır. Namusun cinselliği işaret ettiği noktada, erkekler için anlamının nasıl oluştuğunu ve nasıl sonuçlara yol açtığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Namusun özellikle kadın üzerinden tanımlanıp tanımlanmadığına odaklanılarak kavramın erkekler nezdinde çağrıştırdığı anlamlara yer verilmiştir. Bu bağlamda, öncelikle namusun genel bir tanımı yapılmış ve sonrasında namusla ilişkili olduğu düşünülen bekaret ve ataerkillik kavramları üzerinde durulmuştur. Geleneksel rollerin ön planda olduğu toplumlarda, kadınların ve erkeklerin farklı rol ve sorumlulukları namus ile ilişkilendirilmektedir. Bu açıdan, namusun Trabzon'daki erkekler için nasıl algılandığı üzerinde durulmuş ve konuyla ilişkili ataerkillik, bekaret, erkeklik değişkenlerinin namusla ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Trabzon özelinde toplumsal değerlerle ilişkili olarak namus ve bekaret kavramı hem ayrı ayrı ele alınmış hem de birlikte incelenmiştir. Erkeklerin kavramlara yükledikleri anlamlar, Bourdieu ve Connell'in düşünceleri ekseninde temellendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Namus, Erkeklik, Ataerkillik, Bekaret, Kadın

* Sosyolog, busra-topcu@hotmail.com

** Öğr. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, elifbas@ktu.edu.tr

Makale Gönderim Tarihi: 01.10.2018, Kabul Tarihi: 02.11.2018

Sociological Perspective on the Concept of Honor: The Case of Trabzon

Abstract

This study investigates the variety in the perception of honor in the sense of honor and virginity among males of different age groups. In-depth interviews were conducted with 15 males from different socio-cultural levels. Despite the limitations in there search, many aspects related to honor have been mentioned.

Honor is one of the concepts defined with in the framework of currentpatriarchalstructureandpowerrelations. In addition to referring to moral and human values, this concept also encompasses ideas of sexuality and virginity. The study tries to depict a picture of the meaning of honor for men and the directions it can lead with sexual connotation. The study also probes into how honor is defined by men with particular reference to whether it is defined on the basis of women. With this regard, the concepts of virginity and patriarchy, which are thought to be related with honor, were discussed. In societies where traditional roles are at the forefront, different roles and responsibilities of women and men are associated with honor. Int his respect, how honor is perceived by males in Trabzon as well as the relation of patriarchy, virginity and masculinity variables with honor are also investigated.

In the case of Trabzon, it is related to gender value and is dealt with separately in terms of honor and virginity. In this study, the concepts of honor and virginity were examined boths eparately and together due to the connection of honor with woman's virginity. The meanings that men attach to concepts are further discussed based on Bourdieu and Connell's thoughts.

Keywords: Honor, Masculinity, Patriarchy, Virginity, Woman

Giriş

Namus kavramı Türkiye'de bireyler için yaşamsal öneme sahip kavramlar arasında yer almaktadır. Namusa sahip çıkmak ve korumak bireyin doğumundan itibaren başlar ve ömür boyu devam eder. Kadın ve erkek ayrımı yapmaksızın her bireyin namusunu koruması gerektiği düşüncesi küçük yaşlardan itibaren öğretilmektedir. Bekaret, şeref, töre gibi kavramlarla da ilişkilendirilerek açıklanan namus, uğruna can verilecek kadar değer gösterilen kavramlar arasındadır. Gazetelerin üçüncü sayfalarında namus cinayetleri adı altında öldürülen kadınların haberlerini okumak Türkiye'de yaşayanlar için şaşırtıcı olmayan konulardandır. Namusun tanımı yapılması istendiğinde

ataerkil düzende kadınların cinselliklerinin denetlenmesinde önemli bir mekanizma olduğunun da altı çizilmesi gerekmektedir. Namuslu olmak kadınlar üzerinden açıklanmakta (Demren: 2001), bekaretle özdeşleştirilerek tanımlanmaktadır (Uğurlu Sakallı&Akbaş: 2013, Bora ve Üstün 2008). Kadının cinselliğinin namus adı altında kontrolde tutulmaya çalışılması, onun özgürlüğünü kısıtlanmasına yol açan faktörlerdendir.

Namus, kültürden kültüre farklılık göstererek toplumdaki değerlere göre şekil alabilmektedir. Bazı toplumlarda yasa, düzen anlamına gelirken bazılarında ise kadın bedeniyle ilişkilendirilmiş ve kadının günlük hayatını sınırlandırıcı bir yapıya dönüşmüştür. Namus sözcüğü dilimize Arapça'dan geçmiş, ancak kökeni Yunanca'daki *nomos* kavramına dayanmaktadır (Ecevitöğlü, 2012: 282). "Eski Yunan polislerinde thesmoi, temelde soyluların çıkarlarını koruyan ve kökeni tanrılara dayandırılan sözlü yasaları ifade ederken nomoi insan yapımı yazılı yasaları ifade etmek üzere kullanılmaktaydı. Nomos yeryüzünü belirli bir düzen içinde bölen ve yerleştiren ölçüyü ve böylece siyasal, sosyal ve dinsel düzene verilen biçimi işaret etmektedir (Ecevitöğlü, 2012: 286).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde namus iki farklı şekilde açıklanmıştır. İlk olarak bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet anlamına gelmekte; ikinci olarak da dürüstlük ve doğruluk anlamını taşımaktadır. Böylece kavram tanımlanırken geniş bir yelpazeden bakılmış ve hayata dair bireyler tarafından önemsenen değerlere atıfta bulunulmuştur.

Toplumsal cinsiyet, ataerkillik, bekaret, töre, din kavramlarıyla da ilişkili olarak tanımlanan namusun Türkiye'de bunlardan bağımsız ele alınamayacağını belirtmek gerekir (Cindoğlu 2015, Ecevitöğlü: 2012, İlkaracan: 2015). Çalışmanın konusu gereği yukarıda bahsedilen kavramlar teker teker açıklanmayarak, sadece namusla ilişkilerine değinilecektir.

Cinsiyet biyolojik erkek-kadın ayrımına dayanırken, toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Scott (2007, s. 11) toplumsal cinsiyeti, erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal kökenlerini belirgin kılmanın bir yoluna karşılık geldiğinden bahsetmiştir. Sadece biyolojik farklılıklara dayanılarak açıklanmayan toplumsal cinsiyet; sosyal, kültürel olarak oluşturulan kadınlık ve erkeklik anlayışlarını kapsamaktadır. Yani kadına ve erkeğe atfedilen değerler, toplumsal inşanın ürünüdür. Sosyalleşme sürecinde dünyaya geldiğimiz andan itibaren belirli roller ve değerlere bağlı kalarak yetiştirilmekte ve bunlara uyum sağlayarak hayatımızı devam ettirmekteyiz. Geleneksel cinsiyet rolleri bağlamında kamusal alanda görünür olan erkek eve ekmek getiren rolü benimserken, kadın da özel alana

sıkıştırılarak ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutulmaktadır. Ataerkil toplum anlayışındaki kadınlık rollerinden biri de namusun korunmasıdır (Nazlı: 2015, Delaney: 2017). Kadının 'adının çıkması' nın önüne geçilmesi için bedeninin ve cinselliğinin erkekler tarafından denetlenmesi namusun gereklilikleri arasındadır.

Kandiyoti'ye göre Türkiye'de, erkek soyundan devam eden geniş aile içerisinde, yaşlı erkeğin elinde bulundurduğu "klasik ataerkillik" egemendir. Ataerkilliğin bu biçimine özgü yapısal özellikler şunlardır: Saygınlık kalıpları yaşa dayalıdır, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur, cinslerin faaliyet alanları ayrılmıştır, kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine evlenerek dahil olduğu erkek soyu tarafından el konulur (Kandiyoti, 1995: 368).Connell, farklı erkeklikleri ortak paydada toplayan şeyin kadınlar üzerinde sağlanan iktidar olduğunu söyler. Connell ataerkillik anlayışı yerine geçecek "hegemonik erkeklik" kavramını kullanmayı tercih eder. Hegemonik erkeklik kavramında "hegemonya" acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür. Ona göre (2017) bir erkekler grubunun, silah zoru veya işsiz bırakma tehdidiyle başka bir grup üzerinde kurduğu üstünlük hegemonya değildir. Dinsel öğreti veya pratiğe, kitle iletişim içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına, yardım/vergilendirme politikalarına vb. kök salan üstünlük hegemonyadır.

Namusun bekaretle neredeyse aynı şey olarak görülmesi, bu konudaki değerlerin, algıların, düşüncelerin ve uygulamaların, kadın bedeninin ve cinselliğinin denetlenmesine yönelik olarak değerlendirilebileceğini gösterir (Bora ve Üstün; 2008: 71). Kadının cinselliğinin bastırılmasında bir araç olarak inşa edilen bekaret, erkeğin kadın bedeni üzerindeki hakimiyetinin bir garantisi ve aynı zamanda göstergesi olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde namus kavramı da ataerkil geleneksel yapı içinde, kadının cinselliğinin bastırılmasının önemli bir aracı olarak inşa edilmiş olgulardan biridir (Ozansoy Tunçdemir, 2018: 82).Evliliği öncesinde bir kadının bekaretini bozduktan sonra, evlenmek için bakire arayan bir erkeğin zihninde cinselliğin nerde durduğu tartışmalıdır. Evlenmeden önce yaşadığı ilişki "kirli" bir şey değilse; erkek neden gelecekteki eşinden bakirelik talep etmektedir? Yaşadığı şey "kirli" bir şey ise; neden evlenmemiş bir genç kadının bekaretini bozmaktadır? Bu ikilinin çözümlenemez olduğunu savunan Mernissi'ye (2003:102) göre erkekler için cinsel ilişki, kirletme ya da kirlenmedir; cinsel birleşme, hem kadını hem de akraba ve hısımlı olan erkekleri alçaltan, onur kırıcı bir deneyimdir. Ataerkil bakışa göre bekaret, erkeğin kadın üzerinde kurmayı arzuladığı hakimiyet takıntısının ön koşuludur. Eril egoda ilk olmak, sahibiyetin pekiştirilmesidir, gerçekte var olmayan bir

denetim öznesi, varmış gibi davranılır ve dişil libido üzerindeki en sağlam toplumsal kilide dönüşür (Caner, 2015: 27).

Erkeklik ve kadınlık, erillik ve dişilik biyolojik cinsiyet temelli kavramlar olsalar da toplumsal yapı tarafından verilen roller doğrultusunda toplumsal cinsiyet kavramını oluştururlar. “Cinsler arasındaki *biyolojik* farklılık, yani eril ve dişil bedenler, ve bilhassa da cinsel organlar arasındaki *anatomik* farklılık, cinsler arasında toplumsal olarak inşa edilmiş farklılığın özellikle de cinselliğe ilişkin iş bölümünün doğal gerekçesi gibi ortaya çıkabilir (Bourdieu, 2016: 23). Toplumsal cinsiyet, toplumda kadının ve erkeğin nasıl davranması gerektiğini, sorumluluklarını ortaya koyar. Kendilerini alçaltma eğilimli yetiştirilen kadınlar, sessizlik, çaresizlik, teslimiyet gibi olumsuz davranışları öğrenirken; erkeklerden güçlü, kuvvetli, hüküm veren olması beklenir. Yani erkekte toplum tarafından kendine yüklenen davranışları yerine getirmeye mahkumdur. Erkekler kendine güvenli, güçlü, cesur, zihinsel ve bedensel olarak sert ve dayanıklı, gerektiğinde şiddet kullanabilen, denetleyen, egemenlik kuran, bağımsız, rekabet eden, uzlaşmaz ve mantıklı olanı temsil eder (Onur ve Koyuncu, 2004: 42). Kadınlar ise yumuşak, sevecen, yapıcı ve uzlaşıcı olmak gibi edilgen ve özelliklerle tanımlanır (Bora ve Üstün, 2008: 39). Bu nedenle erkeklik Kandiyoti'nin belirttiği gibi verili değil kazanılan, kaybedilme tehlikesi her an var olduğu için nihai olarak asla elde edilemeyen bir statüdür. Böylece bir erkeğin erkekliğini ispatlaması, erkekliğini kaybetme noktasında sürekli bir kaygıyı da beraberinde getirmektedir. Kaygının varlığı da kadının cinselliğinin denetlenmesiyle giderilmeye çalışılmaktadır (Kandiyoti, 2011: 82). Tıpkı şeref gibi (nitekim şerefin zıddı utanç da, suçluluğun aksine, başkalarının önünde hissedilir), erkeklik başka erkekler tarafından kabullenilmek ve “gerçek erkekler” grubuna aidiyetin tanınmasıyla tasdik edilmek durumundadır. Kurucu törenlerin bir kısmı, özellikle de eğitim ve askerlik bünyesindekiler, erkeksi dayanışmaların güçlendirilmesine yönelik hakiki erkeklik sınavı barındırmaktadır (Bourdieu, 2016: 70).

Connell'ın sıklıkla kullandığı “hegemonik erkeklik” kavramı farklı kişilik gösteren kadın ve erkeklerin bu farklılığı pekiştirerek erkeklere ayrıcalık vermiş olmasıdır. Böylelikle toplumda erkekler hegemonya oluştururlar ve kadınlar üzerinde yaptırımları olduğunu düşünürler. Hegemonik erkeklik bu nedenle kadınları sınırlayıcı bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet psikolojisinde en yaygın anlayış, birer grup olarak kadınların ve erkeklerin farklı kişilik özelliklerine sahip olduğunu varsaymaktır: Kadınlar ve erkekler, yaradılışları, karakterleri, dış görünüşleri, düşünüş biçimleri, yetenekleri ve hatta tüm kişilik yapıları açısından birbirinden farklıdır (Connell, 2017: 245). Bu süreçte gelişen erkeklik araştırmaları sonucu, erkeklik davranış ve değerlerinin biyolojik bir

zorunluluktan kaynaklanan kültürel oluşumlar olarak değil, toplumsal bağlamlarda gerçekleşen iktidar örüntüleri içinde şekillenen farklı farklı sosyal tarzlar, "inşa"lar olduğu kabulüne doğru kayan bir yaklaşımın egemen olmaya başlamaktadır (Sancar, 2013a: 29).

"Hegemonik erkeklik farklı sınıfsal bağlamlarda ve farklı aile modelleri içinde farklı farklı işleyebilir. Yönetici sınıfa mensup ailelerde yaşam, erkeğin kariyer başarısına odaklıdır ve bunu devamlı kılacak şekilde, erkeğin özgüveninin yüksek tutulması ile meşguldür. İşçi sınıfı erkeğinin ise motive edilecek bir kariyeri yoktur. Bu nedenle teknolojik bilgisi ve sahip olduğu uzmanlık gereği taslayabileceği üstünlük olmadığı için eril üstünlüğünü ve ayrıcalıklı konumunu ailenin geçimini sağlama becerisine bağlamak durumundadır. Bunun işlevsel olmasının uygun bağlamı dinle ya da etnik kimliklerle desteklenen erkek üstünlüğü ve önceliği zihniyetinden sağlanabilir (Sancar, 2013a: 33). Toplumsal cinsiyet rejimleri zamansal, mekânsal ve kültürel farklılaşma gösterirler. Erkek egemenliği, farklı toplumsal cinsiyet rejimlerinde farklı stratejiler aracılığıyla inşa edilir. Farklılaşan bu stratejiler, hem ataerkilliğin farklı deneyimlenme biçimlerini, hem de Connell'in evrensel ve değişmez olmadığına vurgu yaptığı farklı erkeklik tiplerini diğer bir deyişle "erkeklikleri" doğurur. "Erkeklikler" fikri, erkek egemenliğinin farklı toplumsal cinsiyet rejimlerinde, farklı şekillerde, toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair konfigürasyonlar aracılığıyla kurulduğunu vurgulamaktadır (Bozok, 2016: 416-417).

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma Trabzon'da yaşayan erkeklerin namus kavramı hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Namus kavramının onlar için ne anlama geldiği, kavramı nasıl tanımladıkları, namusla bekaret arasında bir ilişkinin olup olmadığı, namuslu insanın ne gibi özellikler taşıdığı konularına da değinilmiştir. Erkeklerin namus hakkındaki düşüncelerini açığa çıkarmak bu çalışmanın konusunu oluştururken, yorumsamacı paradigmadan faydalanılmıştır. Yorumsamacı yaklaşım insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizler yapılması anlamına gelmektedir (Neuman, 2014: 131).

Araştırma, Trabzon'da yaşayan yaşları 22 ile 59 arasında değişen 15 erkek katılımcıyla sınırlıdır. Türkiye'de güçlü bir ataerkillikle şekillenen "erkeklik" söz konusu olduğunda son yıllarda akla ilk gelen yerlerden biri olarak Trabzon öne çıkmaktadır. Ataerkilliği üzerinde uzlaşılan bir Trabzon erkekliği " imgesi Doğu Karadenizlilerin yanı sıra birçok kimse tarafından da yaygın bir biçimde

ifade edilmektedir (Bozok, 2016: 413). Türk toplumundaki geleneksel erkeklik algısına uyan; duygularını belli etmeyen, akılcı, başarılı, güç/iktidar sahibi, evini geçindiren, kadından her zaman üstün olduğuna inanılan bir erkeklik anlayışının geçerli olduğu görülür. Trabzon; şehir merkezinde kadınların az görüldüğü, erkek hakimiyetinin yaygın olduğu, milliyetçiliğin ve muhafazakarlığın gurur olarak yaşandığı bir şehirdir (Yavuz, 2014: 113).

Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak veriler elde edilmiş, veriler betimsel analiz tekniğiyle yorumlanmıştır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 159). Analiz sürecinde erkekler E1, E2, ... E14, E15 şeklinde kodlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular altı başlık altında değerlendirilmiştir. Namus kavramının tanımlanması, erkeklik algıları, bekarite yüklenen anlam, namuslu ve namussuz olmanın ne anlama geldiği, namus konusunda sosyal çevre tarafından baskının hissedilip hissedilmediğine ilişkin görüşler olmak üzere toplam beş kategoriye ayrılarak ve elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Görüşme Bulgularının Değerlendirilmesi

1.Trabzon Erkeklerinin Erkeklik Anlatıları

Türkiye'deki yaygın bakış açısına göre cinsiyet rejimi doğuştan gelen yani ilahi yaratılış gereği olarak da ifade edilebilen birtakım farklara dayandırılmaktadır. Bu anlayış, kimi zaman İslami kimi zaman laik kaynaklardan beslenebildiğinden yaygın olarak kabul görmektedir (Sancar,2013b:305). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeğin rolü evin geçimini sağlamak üzere evin dışında çalışmak ve dışarıdaki ilişkileri düzenlemek olarak paylaşırlırken, kadının rolü ise aile üyeleri arasındaki ilişkilerden tüketime kadar her şeyi düzenlemektir (Kıray, 1984: 72). Buna göre erkekler aileyi geçindirmek ve korumakla, kadınlarsa evin, çocukların bakımı, ilişkilerin düzenlenmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Böylece aile içinde ekonomik gücü temsil eden erkek belirleyici(İmamoğlu, 1993: 60), kadınsa düzenleyici bir roledir:

“Erkek olmak, erkek olmayı ben seçmedim bu doğuş, yaratılıştan gelen bir şey öyle doğduk. Benim için anlamı bir cinsiyet sadece diyebiliriz yani böyle fazla bir anlam yüklenir mi. Bizim tasdik ettiğimiz bir şey değil. Erkek çalışır, erkek şunu yapar, erkek eve ekmek bilmiyorum.” (E1, Lisans, 23, Bekar)

“Erkek olmak, yaratılış olarak Allah'ın takdiri ilahisi. Cinsiyet olarak erkek olarak hani ee zorluk olarak öncelikle erkek aslında bekar olduğum için eve ekmek getirme konusunda bir sorun

yaşamıyorum. Evli olsam belki eşimle o konuda belki mevzu bahis geçer diye düşünüyorum. Bu günün şartlarında geçer. Ama o şey hiç düşünce olarak da olsun veya kız arkadaşımın hiç o şeye girmedik.” (E14, Lise, 37, Bekar)

Sancar’a (2013a: 63) göre, Türkiye’de çalışmak ve erkek olmak arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü erkeği inşa eden en önemli stratejilerin başında bir işte çalışmak gerekmektedir. Erkekler otorite sahibi olmak için ailenin geçimini sağladıklarında, ailenin “reis”i olunca toplumda saygın bir statü elde ederler. Elde edilen bu statü kadınlar tarafından da kabul görmekte ve “makbul” olana karşılık gelmektedir. Evin geçiminin sağlanması ve maddi konularda erkeğe daha fazla sorumluluğun düşmesi sorgulanmadan, doğal bir durummuş gibi kabul edilmektedir:

“Aile reisi olmayı ifade ediyor. Baba olmayı ifade ediyor. Çeşitli sorumlulukları ifade ediyor. Zorlukları olabilir de kolaylıkları da var yani eşit dengeli.” (E6, Ortaokul, 35, Evli)

“Erkek olmak benim için ne ifade ediyor? E başta şimdi ailem olduğu için sorumluluk ifade ediyor. O sorumluluğu yerine getirmem gerekiyor diye düşünüyorum. Sorumluluk olduğu için nasıl diyeyim sana şahsi olarak erkek olarak bir zorluğu yok. Ama aile açısından aileyi geçindirme açısından bir sorumluluk var tabii erkek olmanın verdiği bir şeyle aileni geçindirmek zorundasın. Onun verdiği bir yük var sadece. Zorluğu o yani.” (E3, Üniversite, 36, Evli)

“Erkek olmanın bana sorarsan hiçbir avantajı yok. Şöyle ki ben 4 yaşında babamı kaybettim. Ben o zaman erkek olmanın zorluğunu gördüm. O zaman ben kendi adıma daha çok zorluklarını gördüm. Sonuçta o yükü üzerine yüklenen bir yük var. Ev geçindirmek eve bakmak ne bileyim bayanlardaki sorunların daha çok manevi hani hissiyata yüklendiğini düşünüyorum erkeklerinki daha kolay gözükse de bir yerden sonra fiziki yıpranmaya yol açıyor. Cinsiyetin bir avantajı yoktur. Fırsat yaratmak konusunda birtakım insanlar arasındaki farklılaşmalar yaşanır cinsiyet anlamında. Mesela erkeksen daha çok iş alanı erkeklerin daha çok meslek yapılabilecek birçok iş sözüm ona erkeklerin yapabileceğinin düşünülmesi gibi yönleriyle avantajlı olabilir ama kendime baktığım zaman cinsiyetin farklı olduğunu düşünmüyorum. Bazı kolaylıklar ve zorluklar getirdiğini düşünüyorum. Mesleki hayatta kolaylıklar işte ama aile içinde bazı

zorluklar var yani bazı avantaj ve dezavantajları olduğunu düşünüyorum açıkçası.” (E7, Yüksek Lisans, 25, Bekar)

Connell'in vurguladığı üzere, erkekler mevcut toplumsal yapıda avantajlı durumdadırlar, heteroseksüel erkekler ise öbürlerine kıyasla çok daha avantajlıdır. Ancak, erkekler toplumsal avantajlarının bedelini ödemekte hatta bazen bu bedeller çok yüksek olmaktadır (Connell: 2017:13). Atay, “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer” adlı çalışmasında, erkeğin erkek olmayı hak etse dahi erkeklikle işinin bitmediğini, taşıyıcısı olduğu iktidarı her daim hayata geçirmekle ve yeniden üretmekle görevli olduğunu belirtir ve erkekten beklenen budur. Bir yönüyle “iktidar”ın ona maruz kalanı değil, onu temsil eden, “taşıyan”ı ezmesi durumu söz konusudur (Atay, 2004: 24). Bir kısım katılımcı ise erkek olmanın kolay olduğunu, ev işleri yapmadıkları gerekçesiyle evde rahatça vakit geçirebildiklerini belirtmişlerdir. Çünkü gelenekselci bakış açısıyla duruma yaklaşan katılımcılar 'kadın işi' olarak nitelendirilen ev işi ve çocuk bakımıyla ilgilenmediklerini ve kadınların erkeklere hizmet ettiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda da erkek olmanın özgürlüğünü kadınlara nazaran daha fazla hissetmekte ve yaşamaktadırlar. Özel alanda kısıtlı olan kadınlara kıyasla, erkeğin kamusal alanda daha fazla görünür olduğu ve 'kafasının rahat' olduğu söylenebilir:

“Ya erkek olmak ee bizim toplumumuzda bir avantaj çünkü eğer erkeksen ev işlerini yapmıyorsun, yemek yapmıyorsun ve böyle yemekte önce erkekler yiyor sonra kadınlar yiyor. Yani erkek çocuğu olmanın aile de daha böyle bir göz önünde oluyorsun böyle bir takım avantajları oluyor ama ben o şeyi çok kabul etmiyorum hani sonuçta herkesi yaratan belli kız-erkek ayrımını bu kadar nitelendirilmesini çok doğru bulmuyorum. Ama yine de geçmişten gelen bir şey var hala. Kız çocuklarının belki hani cahiliye devrindeki yok edilmesinden kaynaklanan bir şey mi bunu bilemiyorum.” (E8, Doktora, 30, Bekar)

“Kolaylığı, akşama kadar evde durup çocuk bakmıyorsun. Kafan rahat.” (E2, Lise, 27, Evli)

“Kolaylıkları kızlara oranla biraz daha özgür olmak.” (E4, Lise Terk, 26, Bekar)

Cinsellik ve gücü birbirine bağlayan bu bakış açısından anlaşılacağı üzere, bir erkek için en ağır aşağılanma bir kadına dönüştürülmektir (Bourdieu, 2016: 36). Bu nedenle erkekler, kadınsı davranışları terk etmeye çalışıyorlar bu davranışları gösterememe zorluğu çekiyorlar. Katılımcıların yaş, eğitim, meslek gibi değişkenlere bağlı kalmaksızın büyük bir çoğunluğu erkek olmanın

kolaylığını “daha özgür olmak” şeklinde dile getirmişlerdir. Bu söylem egemen toplumsal cinsiyet kalıpları ve eril tahakkümünün örneklediği anlatılar arasında yer alabilir. Çünkü erkeklige ait tanımlamalar, sosyal ve bireysel anlamda özgürlük ekseninde ifade edilerek pekiştirilmektedir. Katılımcılar erkek oldukları için kadınsılık içeren her konu hakkında büyük bir rahatlık hissetmekte ve kadınsılıkla özdeşleştirilen sorumlulukları yerine getirmediği için kendilerini "avantajlı" bir konuma yerleştirmektedirler.

2. Namus: İnsanın Kendine Dürüst Olmasıdır

Parla'ya (2001, 84) göre namus ve bekaret kavramlarının cinsellikten öte bir anlam taşımaktadır, kadının hayatını nasıl yaşaması gerektiğine dair “uygun” davranış örüntüleri arasında yer alan kavramlar arasındadır. Katılımcıların en fazla vurguladıkları nokta namusun kadın ve erkeğe göre ayrı anlamlar taşımadığı, herkesi kapsadığı ve bireyin yaşamının tüm yönlerine karşılık geldiğini belirtmeleri olmuştur. Kadının cinselliğinin denetlenmesi yönüyle dar kapsamlı tanımlanmayıp; ahlaki, şerefi, karakteri içine alan bireyin yaşama ve çalışma ilkelerine de gönderme yapan bir kavram olarak kabul edilmektedir. İdeal olan üzerinden ilerleyerek, ahlaki değerleri ve ona uygun davranışların sergilenmesi ve bu niteliklere sahip bir yaşam sürülmesi hem içinde yaşadığı sosyal çevre için hem de toplum için makbul olanı temsil etmektedir:

“Namus aslında toplumda biliyorsun hani hep cinsellik üzerinden tanımlanır. Ama aslında namus sadece cinsellik üzerinden tanımlanmaması lazım. Bir insanın namuslu olması helal para kazanması demektir. İnsanlara iyi davranmasıdır. Hoşgörülü olmasıdır. Eli açık olmasıdır. Yani bunların hepsi bence namus kavramının içindedir. Ama genel olarak topluma baktığımızda da buna sadece cinsellik olarak bakılıyor maalesef. Yani bunun için diyebileceğim bu.” (E1, Lisans, 23, Bekar)

Görüşülen kişilerin bazıları namusun hayatlarındaki “her şey” olduğunu söylemiş, şeref sözcüğünü namus ile ilişkilendirerek kullanmışlardır. Hayatının yarısının şeref, diğer yarısının da namustan oluşması tamamının bu iki kavrama adandığının bir göstergesidir. Namus kavramını direkt açıklayamayan katılımcı namussuzluk üzerinden giderek konuya açıklık kazandırmaya çalışmıştır. Konuyu cinselliğe bağlı olarak tanımlayan katılımcı çalışma yaşamında ve aile içerisinde dürüst bir hayat sürmekle ilişkili olarak ahlâki değerleri ve buna uygun davranışların sergilenmesi gerektiğini belirten ifadelere yer vermiştir:

“Yani namus benim için her şeydir yani aslında. Namusun ve şerefin için yaşarsın. Hayatın yarısı namustur. Yarısı şereftir. Yani bence namus bu şeyle cinsellikle açıklanmayan bir şeydir. Namus

bence yaptığın başka bir şeyde namussuzluktur yani ne bileyim başkasının hakkını almak çalmak ne bileyim arkasından iş döndürmek falan onların hepsi bence namussuzluktur yani. Sadece cinsellik olarak algılamıyorum yani onu söyleyeyim sana.” (E3, Üniversite, 36, Evli)

Namusu daha çok yaşamın tüm yönlerini kapsayan ahlâk ve ahlâklı davranışlarla açıklayan katılımcılar namusun kadın ve erkek için eşit derece de olduğunu ve bireye karşılık geldiğini belirtmişlerdir. Hatta bir katılımcı namusu cinsiyet bağlamında öncelik ve sonralık sıralamasına göre ayırmış ve ilk sırayı da erkeklere vermiştir. Ancak açıklamanın başında cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkesi kapsayacak şekilde bireye atıfta bulunan katılımcı görüşmenin devamında erkeklerin namuslu davrandıkları durumlarda kadınların da namuslu olabileceğini belirtmiştir. Erkeğin namusu, Bourdieu'nun(2016) bahsettiği gibi karşı gelmek, göze almak, mücadele etmek anlamlarını taşıırken, kadının namuslu olması onun erkeğe ne kadar teslimiyetçi olduğuyla ilgilidir:

“Yani namus aslında edep, terbiye, ahlak anlamında aslında. Sadece kadınla ilgili bir şey değil veya sadece herkesin aslında hem erkek için hem kadın için bir anlamda eşit olduğunu düşünüyorum. Edepli olmak, ahlaklı olmak bir terbiye bu yani.” (E8, Doktora, 30, Bekar)

“Namus insanın kendindedir. İlk başta namuslu olması gerekenler erkeklerdir. Ondan sonra bayanlardır.” (E9, Lise, 51, Evli)

“Namus bence kız ve erkek fark etmez karakterini yansıtır. Nasıl bir aile yapısına sahip olduğunu yansıtır.” (E15, Lise, 22, Bekar)

Evlendikten sonra “eşi”nin namusunu korumak ataerkil düşüncede, kadının davranışlarının ve hareketlerinin kontrol edilip denetlendiği ve koruma altına alındığı anlamına gelmektedir. Erkeğin namus tanımı kendi üzerinden olmazken, kadın üzerinden değerlendirilmektedir. Evlendikten sonra kadının “namusu”nun erkeğin namusu olması ataerkil düşüncenin izlerinin yer aldığı ve kadının bedeninin denetlendiğinin başka bir göstergesidir:

“Bana göre namus yani namus, eşimiz namusumuzdur.” (E6, Ortaokul, 35, Evli)

Namusun bir mülkiyet ideolojisi olarak görülmesi, eril sistemin kadın bedeni üzerindeki baskısını ve şiddetini görünmez hale getirmektedir. Tarih boyunca yeniden üretilen bu baskı ve iktidar ilişkileri günümüz

3.Namuslu Olmak: İnsan Olmaktır

Katılımcılara namus kavramının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını anlamak için namuslu kadın/erkek tanımı yapmaları istenmiştir. Namus kavramıyla eş değer cevaplar veren bir kısım katılımcı namuslu kadın erkek ayırımına girmemiş, namus kavramının kadın ve erkek için aynı sorumlulukları ifade ettiğini söylemişlerdir. Hoşgörülü olmak, şiddete başvurmamak gibi insanlara özgü nitelikleri taşıyan herkesin namuslu olduğunu belirtmişlerdir. Hem cinsiyet ayırımı yapmayıp hem de 'insan' olmanın gerektirdiği davranışları sergileyen herkesin namuslu olduğu sonucuna varmışlardır:

“Dediğim gibi ikisi içinde aynı şeyler geçerli. Hoşgörülü olacak herkese iyi davranmayabilir ama herkese ılımlı olacak şiddete çoğu zaman başvurmayacak bana göre namus yani kendi tabirimle insan olmaktır yani.” (E1, Lisans, 23, Bekar)

“Namus dediğim gibi geniş bir kavramdır. Kadında erkekte namus konusunda aynıdır.” (E13, Lise, 37, Evli)

Türkiye'deki yaygın bakış açısına göre cinsiyet rejimi doğuştan gelen yani ilahi yaratılış gereği olarak da ifade edilebilen birtakım farklara dayandırılmaktadır. Bu anlayış, kimi zaman İslami kimi zaman laik kaynaklardan beslenebildiğinden yaygın olarak kabul görmektedir (Sancar,2013b:305). Ecevitöğlü (2012: 297) çalışmasında, Kuran-ı Kerim'de doğrudan ya da dolaylı olarak cinsel ahlaki konu alan ayetlerin Türkçe meallerinde en çok Arapça kökenli olan “ırz, namus ve iffet” sözcükleri ile karşılaştığını, Kuran-ı Kerim'in Arapça metinindeki karşılıklarında ise bu kelimelere rastlanmamış olduğunu, bu kelimelerin Arapça metinlerdeki karşılığında “muhsane” ve “ferc” sözcüklerinin yer aldığını söylemektedir. Böylece kavramın her ne kadar kanun veya ilahi kanun anlamı taşısa da anlam değişikliğine uğrayarak bireysel davranışlara gönderme yaparak kullanıldığı görülmektedir. Namusu insan olmakla bir tutan katılımcının dışında diğer bir görüşmeci ise namusu İslam dini ile ilişkilendirmektedir. Dini değerleri referans göstererek açıklamada bulunan katılımcı İslam'ın buyurdıklarının yapılması halinde herkesin namuslu olacağını belirtir:

“Şimdi namus sadece cinsellikle bakmayalım ona namus dediğin zaman bir çok şey içine girer. Ne girer? Dedikodu girer, yalan girer, işte ilişkiler girer, arkadaşlık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, hayvanları sevme yani namus bu noktada İslam dini demektir. Yani İslam nasıl söyleyeyim İslam sana diyor ki şöyle böyle ol yani. Nokta namus.” (E5, Üniversite, 59, Evli)

Mernissi'ye (2015:102)göre evliliği öncesinde başka bir genç kadının bekaretini bozduktan sonra evlenmek için bakire arayan bir erkeğin zihninde cinselliğin nerde durduğu tartışmalıdır. Erkekler için cinsel ilişki, kirletme yada kirlenmedir; cinsel birleşme, hem kadını hem de akraba ve hısımları olan erkekleri alçaltan, onur kırıcı bir deneyimdir. Görüşmeci E2, namuslu bir erkek olamayacağını söylerken, Trabzon da bulunan bir erkeğin evlenmeden önce cinsellik yaşamamış olma ihtimalinin bulunmadığını belirtmektedir. Kadınlar evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşadıklarında 'kirlili' olarak ifade edilmekte, bu sebeple katılımcı açıklamalarında temiz erkek yoktur şeklinde açıklama da bulunmuştur. Namuslu erkeğin olamayacağını, erkeğin yaptığı hataları temiz olmamakla belirtmiştir. Kadınlar için ise bakışlarının önemli olduğunu, erkeklerin kadınların bakışları doğrultusunda hareket ettiklerini ifade etmiştir:

“Gözlerinin bakışı iyi olan kadın namusludur. Sadece göz zaten bir erkek hiçbir kadına göz teması alınmadıktan sonra kesinlikle dönüp ikinci bir sefer bakmaz. Namuslu erkek yoktur. Hatalardan ötürü herkes hata yapabiliyor ondan dolayı tam namussuzluk değil de yani temiz erkek yoktur.” (E2, Lise, 27, Evli)

Özyeğin'in (2009: 109) ifadesiyle fiziksel bekaretin yerini ahlaki bekarete bırakmasıyla, fiziksel bekaretin önemi yadsınmakta namusun gözlerde ve beyinde olduğunu belirterek durumun başörtüsü ile ilgili olmadığını anlatmaya çalışmış, kısacası fiziksel bekaretin önemli olmadığını vurgulamıştır. Namuslu kadın tanımının giyimiyle değerlendirilmemesi gerektiği, erkeğin ve kadının namusunun beyinde bittiğini belirten katılımcı için kadın veya erkeğin ne sadece düşünceleri doğrultusunda ne de sadece davranışları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Dar kapsamlı değil, geniş perspektiften hareketle insanın her yönü dikkate alınarak her ikisi de dikkate alınmalıdır. Kadınların gözetleme ve denetiminin, namusa dayalı olarak kadınların kıyafetlerinden bağımsız şekilde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır:

“Bence namus insanın beynindedir kalbindedir. Üstüne kapatmakla veya açmakla namussuz veya namuslu olunmaz diye düşünüyorum. Bu hem erkek için geçerli hem de kadın için geçerli erkeğin namusu işte dışardan sofuyum falan yapıp da içten içe kimsenin görmediği yerlerde namussuzluk yapıyorsa işte milletin karısına kızına sarkıp bakıyorsa o da namussuzluktur. Kadının da aynı şekilde bir yerini örtmesiyle namuslu olunmaz. Namus gözlerde bakışlarda ve beyinde biter. Namus bence insanın beynindedir kısacası.” (E3, Üniversite, 36, Evli)

Toplumsal dünya, bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik ve cinsiyetlendirici görüş ve bölünme esaslarının taşıyıcısı olarak inşa eder. Algının

bu bedenselleşmiş toplumsal programı, dünyadaki her şeye, en başta *bedenin kendisine*, onun biyolojik gerçekliğine uygulanır: erkeklerin kadınların üzerindeki keyfi tahakküm ilişkisine kök salmış mitsel bir dünya görüşünün esaslarına uygun olarak biyolojik cinsler arasındaki farklılıkları inşa eden bu programdır, ve bu tahakküm ilişkisinin kendisi de, iş bölümü vasıtasıyla toplumsal düzenin gerçekliğine kazanmış durumdadır (Bourdieu, 2016: 22). Erkeğin ve kadının davranışlarına yapılan müdahalelerinin veya tanımlamalarının en büyük etkisi Bourdieu'ya göre toplumdaki iş bölümünden kaynaklıdır. Ona göre eril tahakküm, kadını istediği gibi şekillendirmekte ve bunu toplumsal bir gerçeklik gibi kabul ettirmektedir. Kadın üzerinden namuslu olmayı kapamakla tanımlayan katılımcı, namuslu erkeği de kızlarla olan mesafesine göre açıklamıştır. Erkeklerin sokakta yürürken uymaları gereken herhangi bir davranış kalıbı bulunmazken kadınların tabi olmak zorunda kaldığı, onları kontrol edici normlar bulunmaktadır. Kadının ve erkeğin üzerine düşen toplumsal cinsiyet rollerini "namus"la ilintili olarak açıklayan başka bir katılımcı namuslu bir erkek olabilmek için bu rollerin yerine getirilmesi gerektiğini vurgular. Namuslu olmak toplumsal cinsiyet sınırları dahilinde yaşamakla eşdeğerdir:

"Namuslu kadın? Yani kapalı, oturmasını kalkmasını bilen, ortam arasında nasıl konuşmasını bilen bir kızdır. Namuslu erkek? Yani kız ayağı fazla olmayan, orda yani kızlarla fazla içli dışlı olmayan bir erkektir yani" (E4, Lise Terk, 26, Bekar)

"Yani kadın kendi hal ve hareketlerinden belli eder zaten yolda yürüyüşü, önüne bakışı sağına soluna bakmayışı, kendini belli eder zaten. Aslında bunlar tamamen namus açıklaması değildir de işte bizim çevremiz öyle. Namuslu erkek denilince ben geliyorum aklıma, evinde, işinde, gücünde o kadar. Helaliyle parasını kazanan, işini doğru dürüst yapan insanlar namusludur." (E6, Ortaokul, 35, Evli)

Kadın bedeninin çeşitli yöntemlerle ve çeşitli öznelerle denetlenmesi (Üstün ve Bora, 2008), özellikle özel alanda kadının namusunu korumaya yönelik başvurulan yöntemler arasında ilk sıralarda yer alır. Namus aynı zamanda toplumda yaşayan bireyler davranışların doğru, hangilerinin yanlış olduğu göstererek yaşamın birçok alanını toplumsal cinsiyet rollerini de arkasına alarak düzenleme görevini yerine getirmektedir. Kültürel faktörler, dinin ve ataerkil düzenin etkisi ile erkeğin kadın bedeni üzerinden tanımladığı bir olgu olarak yaşamımıza damga vuran namus, davranışları düzenleme devam eder.

4. Namussuzluk: Aldatırsa Namussuz Olur

Kadın Merkezi Eğitim Üretim Danışma ve Dayanışma Vakfı (KAMER) (2005) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcılara “Namussuzluk nedir?” sorusu yöneltilmiştir. “Kadının bekâretini kaybetmesi, kadının açık gezmesi, erkeklerle konuşması, âşık olması, ailenin istemediği biriyle evlenmek istemesi, izinsiz dışarı çıkması, zina yapması, dedikoduya sebep olacak davranışlar sergilemesi, dili uzun olmasıdır.” şeklinde yanıtlar alınmıştır. Namus kavramını daha anlaşılabilir kılmak için namussuzluğun ne anlama geldiği bu çalışmada da sorulmuş ve katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda farklı anlamlar taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki, namusun tanımı yapılırken yanıtların büyük kısmı ahlaki değerlere yapılan vurguyu kapsarken; namussuzluk tanımının kadının cinselliği ve bedeni üzerinden yapıldığı gözlenmiştir. Kalav’ın (2015) çalışmasında toplumsal cinsiyet sınırları dahilinde yaşamamak kadın ve erkek için “namussuzluk” anlamını taşıırken; çalışmada bir kısım katılımcı için kadının toplumsal cinsiyet sınırları dahilinde yaşamaması namussuzluk anlamına gelmektedir. Kadınlar için evlendikten sonra başka birisiyle cinsel birlikteliklerin yaşanması ya da evli insanların birbirini aldatması, ihanet etmesi namussuzluk olarak görülmektedir. Erkeklerin ise ahlaki değerlere göre hareket etmemesi namussuzlukla eşdeğerdir. Böylece erkeğin namussuzluğu cinsellik üzerinden tanımlanmamış olup, kadının namussuzluğu cinsellik üzerinden temellendirilmektedir:

“Namussuzluk erkek olarak evli bir bayanla birliktelik yaşamasıdır. Kadın evlendikten sonra kocasına ihanet ederse büyük namussuzdur.” (E2, Lise, 27, Evli)

“Ya soru öyle bir soru ki işte gelip şeyde takılıyorsun. Mesela yalan konuşmak namussuzluk mudur? Çokta değildir dersin olumsuz sıfattır. İşte gene işi gelip cinselliğe dayandırılıyorsun yani öyle değil mi?” (E5, Üniversite, 59, Evli)

“Üçkâğıtçı, dolandırıcı yani onlar gelir. Erkekse eğer. Kadınsa da namusunu koruyamamış, eşini aldatmış.” (E11, Lise, 30, Bekar)

“Kadın cinsellik üzerinden bir şeyi var yani. Evliyken başka türlü noktalara girmesi namussuzluk olarak nitelendirilir. İşte zinayla İslam’ın getirmiş olduğu bir şeyler o kavramlarla ilgili olan bir şey. Soldan bakarsan bu şeyler çok fazla bizim için şey değil. Görüşüm tek boyutta kalmıyor yani sosyolojinin bulunduğu noktalarda farklı farklı bir şeyler. Şunlar namussuz olur falan yani aldatırsa namussuz olur anlamında gibilerinden yani o şekilde.”

Erkek içinde aynı şekilde aldatırsa namussuz olur.” (E10, Meslek Yüksekokul, 53, Evli)

Bunun yanında namus kavramıyla eşdeğer yanıtlar veren katılımcıların bir kısmı namussuzluğun kadının cinselliği ya da bedeni üzerinden açıklanamayacağını namussuzluğun her iki cinsiyet içinde geçerli olması gerektiğini belirtmişlerdir. Namuslu olma yaklaşımının içeriğini dolduran değerlerin uygulanmadığı durumlarda namussuz olma durumuyla karşılaşılır. Yalan söylemek, haksız kazanç elde etmek, hırsızlık yapmak gibi ahlaki değerlerin çiğnenmesi namussuz olmakla eşdeğerdir. Böylece namus kavramında da ele alındığı gibi dar bir tanımla eğilim, geniş bir perspektiften yaklaşılarak kavram açıklanmaya çalışılmıştır ve her iki cinsiyeti de kapsama alanına dahil etmiştir:

“Aldatırsa yani evliyseler. Evliyken derken hani yani namussuzun erkeği kadını olmaz diye düşünüyorum. İki taraf içinde. İnsanlar akıllı varlıklar. İnsanların içinde bayan ve erkek eşdeğer bence.” (E14, Lise, 37, Bekar)

“Yani biraz önce söylediğim gibi eğer, gözüne diline eline sahip çıkamıyorsa kadın veya erkek fark etmez namussuzdur. Bu sadece cinsellik noktasında şey değil yani. Erkeklerle geziyor bu kız namussuzdur veya işte bu adam kadınlarla geziyor bu namussuzdur diye böyle bir şey yok yani. Sonuçta beş vakit namazını da kılabilir veya çok iyi bir müminde olabilir çok iyi ibadetlerini yerine de getirebilir ama bir alışveriş yapıyorsa bir ticaretle uğraşıyorsa tartıya bir şeyi eksik koyup tartıyorsa karşısındakini bu şekilde veriyorsa veya yanlış bir mal defolu bir mal satıp bunu karşısındakine söylemiyorsa namussuzluktur yani onun için şeyleri kısıtlamamak lazım. Sadece beden üzerinden veya sadece cinsellik üzerinden genelde toplumda öyle bir şey var elinden dilinden gözünden eğer sahip çıkamıyorsa namussuzluktur yani.” (E8, Doktora, 30, Bekar)

“Namussuzluk göreceli bir kavram, şimdi bana göre namussuzluk yalan söylemek, affedersin başkasının karısına, kızına bakmak, hakkı olmayan bir şeyi almak, hırsızlık yapmak, bunlar hep namussuzluk. Bir kadın eşini aldatırsa bir, yalan söylerse iki, hırsızlık yaparsa üç. Bu aynı olay erkek içinde geçerli. Bayan için söylediklerimin aynısı erkek içinde geçerli.” (E9, Lise, 51, Evli)

Cinsiyeti dahil etmeyip dürüst bir yaşama sahip olmakla bağlantılı olarak ahlaki değerlerle uyumlu davranışlarda bulunmanın önemi bir kez daha

katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Yalan söylemek, kandırmak, edepsizlik gibi toplumsal düzeni bozduğu düşünülen davranışları sergilemek namussuzluğu kapsayan geniş bir tanıma karşılık gelmektedir:

“İşte az önce bahsettiğim o sınırları görmezden gelme anlayışına denir. Bu kelimenin altında giyim kuşamdan veya ne bileyim işte saygısızlık edepsizlik başkalarının haklarını ihlal işte ne bileyim kötü yaklaşıma kötülükle bunları bu kelimenin altına diziyorum yani. Hepsini yaptığın an o kelime kullanılır sana. Başkalarının sınırını ihlal ettiğin zaman başkaları için kötü düşündüğün zaman ne bileyim başkaları için istemeyeceği durumları ortaya çıkardığın zaman bu kelime sana gelir.” (E7, Yüksek Lisans, 25, Bekar)

“Hırsızlık bir namussuzluktur işte atıyorum işte söz verip yapmamak atıyorum başkasının işte malına, canına ve ailesine göz dikme bunlar hep namussuzluktur.” (E13, Lise, 37, Evli)

“Namussuzluğu cinsiyet konusundan mı inceliyorsun yoksa her şey açısından mı? İnsanları kandırmak namussuzluktur. Öyle diyeyim.” (E12, Üniversite, 57, Bekar)

Toplumda namuslu biri olabilmek için erkeklerin kızlarını ve kardeşlerini evlenmeden önce cinsellik yaşamamaları için korumaları ve uyarmaları gereklidir. Evli kadınların herhangi bir hata sonucu evlilik dışı ilişkilerinin olmaması için gerekli önemlerin alınması da zorunlu görülmektedir. Uğurlu Sakallı ve Akbaş'ın belirttiği (2013) gibi kadınların cinsellikle ilişkilendirilebilecek her türlü davranışları (sokakta yürüme şekli, giyim tarzı, ya da radyodan şarkı isteme gibi) kontrol altında tutulmalıdır ki namus korunabilsin.

5. Bekaret: Vaktin Gelmesi

Kadınların evlilik öncesi cinsel beraberlik yaşamaması çoğu zaman kabul edilemez bir konu olarak ele alınmaktadır. Çünkü bir kadının bekaretini koruması, kendisinin ve ailesinin 'namusunu koruması' ile eş değerdir. Evlilik öncesi bekarite verilen önem, çoğu Müslüman toplumlarda, hatta yoğun bir modernizasyon sürecinden geçmiş olanlar dahi, erkek egemen namus anlayışının temelini oluşturmaktadır (İlkkaracan, 2015:26). Yapılan çalışmalarda görülmüştür ki namusun bekaret ve evlilik dışı cinsel ilişkiyle yakından ilişkisi bulunmaktadır ve namusun kadınların bekaretiyle aynı anlama geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Üstün, Bora: 2008: 71). Herhangi bir kadının bekareti sadece bir adama ait olabilir. Evlenme niyeti dışında erkeğin bir kızın bekaretini alması başka bir erkeğe indirilecek en hain ve yıkıcı darbelerden birisi olarak görülür (Blank, 2013: 179).

Mernissi'nin belirttiği gibi, kızlığı bozulan bakire, kayıp bir kadın haline gelir ama erkek, efsanevi Anka kuşu gibi, çarpışmadan daha saf, daha erkek ve daha saygın halde çıkar (Mernissi, 2015: 104). Bu anlamda kadın açısından bekaret, evlilik ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Evlendikten sonra da kadın, cinselliği yalnızca evlendiği kocasıyla yaşamak durumundadır. Cinselliğini evlenmeden yaşayan bir kadın evlenmek için "makbul" bir aday değildir. Çünkü bekaretini kaybederek kirlenen kadın "temiz" olmadığı gerekçesiyle, damgalanır. Bekaret evlenene kadar korunmalı; heteroseksist yaklaşımla ancak bir erkekle evlendikten sonra cinsel ilişkiye girilebilmektedir. Diğer türlü kadın evlenmediği durumlarda 'kaşar', 'rahat', 'kirlî' tanımlamalarına maruz kalabilir. Kendisi için bakireliğin önemli olduğunu düşünen E5, bu durumun toplumdan kaynaklı olduğunu, toplumun erkeği "üste çıkardığını" belirtmiştir. Ayrıca bir erkeğin Karadenizli olması, geleneksel değerleri benimsemesine karşılık gelmekte ve bekaretin önemli olmasıyla sonuçlanmaktadır kadın ve erkeğe çifte standart uygulayan ataerkil yapı da atasözlerinde yer bulmaktadır. "Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası" atasözü evlilik dışı ilişkide kadını kirlî sayarken, erkek için bir övünç kaynağını oluşturur. Ataerkil zihniyette bekaret anlayışı kadının cinselliğini kısıtlarken, erkeği bu konuda rahat bırakmakta ve cinselliğini özgürce yaşayabilmesine olanak sağlamaktadır. Bekaret, kadının namusunu kuşatan ahlaki değerlerle ilişkilendirir, erkeğin cinsel ilişki yaşamasını "elinin kirlî" tamlamasıyla açıklar:

"Yani. Normalde o anlama gelir ama kadınlar tabii ki daha şeydir. Daha önemlidir. Erkeklerin o kadar kimse bakmaz şeyine." (E4, Lise Terk, 26, Bekar)

"5. İşte Türkiye'de yaşadığımız için ben bekarete önem verenlerden miyim? Evet verenlerdenim. Çünkü her şeyin bir vakti, zamanı, saati vardır. Önemlidir benim için. Ama erkekte niye öyle değil diye soru gelebilir senden bana. Erkek sanki burada toplum onu üste çıkarmış." (E5, Üniversite Mezunu, 59, Evli)

Namusun bekareten ayrı ele alınamayacağını savunan katılımcılar, Karadenizlilerin bekarete çok önem verdiğini ifade etmiştir. Ancak genel olarak verilen ifadelere ve Bozok'un (2016) yaptığı çalışmayı göz önünde bulundurursak buradaki bekaret sadece kadınlar için geçerlidir. Daha önceki görüşmecinin de ifadesinde rastladığımız namuslu erkek yoktur sözü bekaretin erkekler üzerinde yaptırımı bulunmadığını desteklemektedir. "Cinsel ilişkinin bir tahakküm ilişkisi olarak belirlenmesinin nedeni, aktif olan erkek ile pasif olan kadın arasındaki temel ayrım ilkesi dolayımında inşa edilmiş olmasıdır; bu ilke arzuyu yaratır, düzenler, dışavurur ve yönlendirir." (Bourdieu, 2016: 35). Yani aktif olan erkek pasif olan kadını belirleyebilir ve hükmedebilir:

“Aynı değildir. Bekaretle sonuçta biz Karadeniz’de yaşıyoruz. Bekaret bizim için çok önemli olan bir şeydir.” (E6, Ortaokul, 35, Evli)

“Bekaret kadın ve erkek için aynı anlama gelmemektedir. Bizim toplumumuzda çok büyük anlam yüklenen bir kavram. Ama kadın için ve erkek için aynı şey değil çünkü kadının bekareti erkekten daha ön planda tutuluyor. Bu yüzden ikisi için aynı şeyi ifade etmez.” (E1, Lisans, 23, Bekar)

Ozansoy Tunçdemir’e (2018) göre sosyal ve kültürel bir inşa olan bekaret olgusu, ataerkil sistem içinde kadına atfedilen birçok özellikten biridir ve kadının fizyolojik yapısının kültür içinde kazandığı anlam ve derinliği ifade etmesi açısından çok önemli bir kavramdır. Çünkü kadın bedeninin aslında biyolojik olarak çok da önemli olmayan bir parçasının insanlığın oluşturduğu kültür içinde ne kadar büyük anlam kazanabildiğinin bir göstergesidir. Bekaretin kadın ve erkek ayrımı yapmaksızın herkes için aynı anlama geldiğini söyleyenler eğitim seviyesi yüksek katılımcılardır. Ancak toplumda anlamının farklılaşarak bekaretin sadece kadını kapsadığını, bozulmuş anlamını taşıdığını ve erkeğin elini yıkasa geçeceğini belirterek eleştirel boyutta yaklaşım açıklamaya çalışmışlardır. E2 bekaret konusunda tüm yükü kadının çektiğini, kadının hayatında önemli bir yer edindiğini, bekaretinde kadın ve erkeğe göre anlam değiştirdiğini kabul etmektedir. Toplumsal cinsiyet sınırlarına göre yaşamayan kadının ‘bozulması’ ve erkeğin üstünlüğünün bulunması bu konuda toplum tarafından inşa edilen ve yeniden üretilen alanlardan birini oluşturmaktadır:

“Emin olun kadın içinde erkek içinde aynı anlam hiçbir farkı yok. Hani kimse burada en büyük yükü kızlar çekiyor. Kimse hani keyif olsun diye birliktelik yaşamaz. Hele ilkse bu kız içinde geçerli erkek içinde. Yani ben erkek için önemli değil ama kız için çok önemlidir bu zamanda tabi halk dilinde bozulmuş olarak ifade edilir.” (E2, Lise, 27, Evli)

“Her insanın kendine yaşayış tarzıdır. Kadın ve erkek için aynı anlama gelmektedir bence.” (E3, Üniversite, 36, Evli)

“Ben aynı anlama geldiğini düşünüyorum. Bu sadece kadınlara özgü olduğuna dair işte yok erkek elini yıkasa bütün sorunları halleder tarzında bir şey var ben öyle olduğunu düşünmüyorum. Bu herkes için aynı şey he kadınlarda sadece biyolojik anlamda bedensel anlamda bir engel veya belli bir değişim sonucu üzerinden bu açıklanıyor ama bu herkes için aynıdır.” (E8, Doktora, 30, Bekar)

“Bence bende kadın erkek ayrımı yok. Bence eşit aynı. Şimdi şöyle söyleyeyim e ben bir kız babası olsam yani kız sevgilim olsa yani şöyle söyleyeyim herkesin sahip olduğu belli bir şeyler var yani kimsenin o derecenin üstüne çıkamaz herkesin ne yaptığını gayet iyi bilmesi lazım hani bu gün bir iş yapıyorsan yarını da düşünmen lazım geleceğini de düşünmen lazım erkek içinde aynı kız içinde aynı.” (E15, Lise, 22, Bekar)

Cinsellik ve bekaret üzerinden inşa edilen değerler, her iki cinsiyeti de ilgilendirmekte herkese bir sorumluluk yüklemektedir. Ataerkil değerler, cinsellik konusunda kadın ve erkeği eşit konumlandırmadığı için bekaretle ilgili yapılan baskı erkekten daha yoğun bir biçimde kadına uygulanmaktadır. Bu duruma eleştirel yaklaşan katılımcı için kadın erkek ayrımının yapılmasını hatalı bulmuş, eril zihniyetin oluşturduğu toplumsal değerlerin bekaret kavramına farklı anlamlar yüklediğini kabul etmiştir. Bu anlamlara uygun olarak geliştirilen davranışlar bireyler tarafından içselleştirilerek yeniden üretilmektedir:

“Değil, o toplumumuzda ne yazık ki aynı anlama gelmiyor. Toplumda erkek cinsiyeti yaptığı zaman yapar oğlum işte ama kız yapınca işte bizim başımıza bilmem neler geldi böyle mi oldu şeklinde ayırım yapılır. Doğru bulmuyorum yapılmayacaksa bence iki tarafta yapmamalı yapılacaksa iki tarafta yapacak ben bu görüşteyim.” (E7, Yüksek Lisans, 25, Bekar)

6. Namus ve Baskı: Hayatın En Rahat Dönemi

Namus ve onunla ilintili kavramlar erkek için bir baskı mekanizması haline gelmez, bu baskıya maruz kalan kadının “iffet”i ve “namusunun lekelenmesi”ne yol açar. Erkekler ‘rahat’ davranışlar sergilese bile sosyal çevresi tarafından denetime tabi tutulmamaktadırlar. Toplumsal baskıyı hissetmeyen erkek, patriyarkal düzende bu baskıyı hissettiren öznelerle de mücadele etmek durumunda kalmaz. Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü gibi genel tanımlama da namusun her iki cinsiyet için geçerli olduğunu belirtmeler de, hayatlarında bu konuyla ilgili herhangi bir baskıyla karşılaşmış ve karşılaşmadıkları sorulduğunda kadın olmadıkları için toplum nezdinde fazlasıyla “rahat” davranabildiklerini vurgulamışlardır. Böylece aileler tarafından küçüklükten itibaren kız çocuklarının erkeklere kıyasla daha fazla baskı ve gözetim altında tutulduğu sonucuna da ulaşabilir. Toplumsal hayatta erkeğin evli olsun ya da olmasın yaşadığı cinsel serbestlik onu etkilememekte ve kadın gibi cinsel bağlamda edilgen olmasına yol açmamaktadır:

“Hayır. Hiç hissetmedim. Bunun sebebini de söyleyecek olursak namus kavramı daha çok toplumumuzda kadın üzerinden

şekillendiği için bir erkek olduğum için bu konu yüzünden hiç baskı duymadım.” (E1, Lisans, 23, Bekar)

“Yoo gayet rahat. Türkiye'deki erkek üzerindeki değerlendirme biçimi kadının kiridir. Erkeğin elinin kiridir yani normalde yıkayınca geçer türündeki bir yaklaşım.” (E10, Meslek Yüksekokul, 53, Evli)

“Şuan bir baskı hissetmiyorum. Şimdi namus konusunda kadınlar bir tık daha yukarıda yani biraz daha yani erkeklerin o kadar şeyi yok. Genelde erkekler bu konularda hep hava atan şey yapan insan tipleri ama kızlar öyle değil. kızlar daha farklı yani kızlar bir hata yaptı mı geleceğini de yakıyorlar yani. Erkekler genelde hep şey yaparlar övünürler.” (E15, Lise, 22, Bekar)

“Şu anda hissetmiyorum. Çok rahatım hayatımın en rahat dönemindeyim.” (E2, Lise, 27, Evli)

Sancar'a (2013: 28) göre erkeksi davranışlar, kadınsı davranışlarla ilgili biyoloji, anatomi ve psikoloji temelli çalışmalar da güç, akıl, aktiflik, çatışmadan kaçmamak, şiddet uygulayabilmek, rekabet becerisi ve başarı tutkusu, teknolojik bilgiye ve-uzmanlığa sahip olmayı istemek, risk alma ve macera peşinde koşma arzusu ve kahramanlık istencine sahip olmak erkeklik belirtisi olarak kabul edilmekteydi. Öte yandan duygusallık, pasiflik, barışçılık, anlayışlı ve şefkatli olmak gibi özellikler de kadınsılık belirtisi olarak tanımlanıyordu. Böylece erkek merkezci düşüncenin egemen olduğu toplumlarda kadınların şekillendirilmesi gerektiği görüşü benimsenmiş; şekil vermek, eğitmek, cinsiyet rollerini öğretmek bunun için gerekirse şiddete başvurmak dahi kabul edilebilmektedir.

Sonuç

Doğumdan itibaren başlayarak toplum tarafından kabul gören kadınlık ve erkeklik halleri, toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirilmesiyle yeniden üretilmektedir. Namus kavramı tarihsel süreç boyunca yüklediği anlamlarla sosyal inşa bağlamında ataerkil değerlerle sıkı bir ilişki içerisinde yer almıştır. Namuslu olmak ve onunla bağlantılı olarak bekaret kavramı ataerkil geleneksel değerlerle özümsemeye devam etmektedir. Toplumun değerleri kültürle ilişkili olarak topluma özgü nitelikler taşımaktadır. Bu sebeple namus ve bekaret saf ve temiz olmakla özdeşleştirilerek bireyler tarafından içselleştirilmekte ve toplum tarafından inşa edilen değerlerle meşrulaştırılmaktadır. Namus bu açıdan geleneksel yapı da kadının bedenini ve cinselliğini denetlemesinde önemli bir araç işlevi görmektedir.

Namus kavramının kadının bedeni ve cinselliğiyle eş değer tutulması toplumsal bağlamda yaygın bir kanıdır. Çalışmada erkeklerin namusu kadının cinselliğiyle açıklamalarının yanında ahlaki değerlerle ilişkilendirerek, dürüst olmak, yalan söylememek gibi tanımlamalarda da bulunmuşlardır. Namus hakkındaki düşünceleri sorulan katılımcılar, daha çok namusun karakterle ilgili olduğunu, insanın kendine dürüst olması gerektiğini ve başkasına zarar vermeyen davranışlarda bulunulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak namuslu kadın ve erkek tanımı yapılmaları istendiğinde, namuslu kadının kapalı, sokakta yürüyüşüne dikkat eden, gözlerini yerden ayırmayan, evde çocuğuna bakan şekilde ifade ederken; erkeği ise hak yemeyen, işini doğru yapan, aile geçimini sağlayan tanımlamasına başvurmuşlardır. En büyük namussuzluğun da kadının veya erkeğin eşini aldatması olduğunu belirtmişlerdir. Namus ve bekalet bağlamında, görüşmeciler çoğu kadının namusunun, kendisini ilgilendirdiğini ve onun sadece cinsellikle değerlendirilmemesi gereken bir olgu olduğunu dile getirmiş, bekaletin kadın ve erkek için aynı anlamları taşıdığını ancak bu süreçten kadınların daha çok etkilendiği noktasında ortak görüşe varmışlardır. Namusun sadece cinsellekle ele alınmasının yanlış olduğunu söyleyen katılımcılar toplumda erkeklere bu konuda kadınlardan daha çok serbestlik tanındığından söz etmişlerdir.

Katılımcıların verdiği cevaplar ile demografik bilgileri arasında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir. Eğitim seviyesi farklı olan katılımcılar sorulara benzer yanıtlar verirken, sadece üniversite mezunlarının farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu durum yaşadıkları kültürün ve toplumsal yapının etkisi altında kaldıklarının da başka bir göstergesidir. Mülakat esnasında aileleriyle çoğu zaman aynı görüşü paylaştıklarını, yetiştikleri aile içerisindeki kültürel kodları benzer şekilde taşıdıklarını belirtmişlerdir. Çünkü eğitim düzeylerinin aynı olmaması veya yaş aralığının farklı olması katılımcıların aynı cevabı verme nedenini de bir ölçüde açıklamaktadır. Daha önce Trabzon’u konu alan çalışmalara bakıldığında sonuçlar birbirini destekler niteliktedir(Bozok: 2016, Yavuz: 2015). Erkeklerin kamusal alanda daha ön planda olduğu, kadının sürekli çalışmak zorunda kaldığı gibi ifadeler pek çok çalışmada ortaktır.

Kaynakça

- ATAY, T., 2004, "Erkeklik En Çok Erkeği Ezer", *Toplum ve Bilim*.101, 11-30.
- BLANK, H., 2013, *Bekaretin El Değmemiş Tarihi*, Çev. Emek Ergün, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BORA, A., ÜSTÜN İ., 2008, *Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, İstanbul: Tesev Yayınları.
- BOURDIEU, P., 2016, *Eril Tahakküm*, Çev. Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- BOZOK, M., 2016, "Yoksullaşma, Sağcılık, Trabzon Spor Taraftarlığı ve Nataşaların Gölgesinde Trabzon Erkekliği", (Ed) Biryol, Uğur, *Karardı Karadeniz*, (423-444), İstanbul: İletişim Yayınları.
- CANER, E.,2015, *Cinsellik Üzerine Toplumsal Fragmanlar*, İstanbul: Su Yayınları.
- CİNDÖĞLU D.,2015, "Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekarete", Der. Pınar İlkaracan, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, (115-132), İstanbul: İletişim Yayınları.
- CONNELL, R.W., 2017, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı.
- DELANEY, C., 2017, *Tohum ve Toprak*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DEMREN, Ç.,2001, "Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji*, 1-10.
- ECEVİTOĞLU, P., 2012, *Namus, Töre ve İktidar*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- İLKARACAN, P.,2015, "Giriş: Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik", *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, Der. Pınar İlkaracan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İMAMOĞLU, O., 1993, "Değişen Dünyada Değişen Aile İçi Roller", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- Kadın Merkezi Eğitim Üretim Danışma ve Dayanışma Vakfı, 2005, *Suçlu Kim? Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde 'Namus' Kisvesi Altında İşlenen Cinayetler ile Mücadelede Kalıcı Yöntemler Geliştirme Projesi 2005 Raporu*, Diyarbakır.
- KANDİYOTİ, D., 1995, "Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, Der. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KANDİYOTİ, D., 2011, "Kurtulmuş ama Özgürleşmiş mi?", *Cariyerler, Bacılar, Yurttaşlar*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KIRAY, M., 1984, "Büyük Kent ve Değişen Aile" in Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 69-78.
- NAZLI, A., 2015, "Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik Bir Bakış", *Kadın Bedeni ve İstismarı*, Der. F. Z. Fidan, D. Alptekin, İstanbul: Opsiyon Yayınları.

- MERNISSI, F.,2015, “Bekaret ve Ataerki”, Der. Pınar İkkaracan, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, (99-115), İstanbul: İletişim Yayınları.
- NEUMAN, W.L., 2014, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Yayın Odası.
- KALAV, A.,2015, *Değişen ve Dönüşen Sosyal Bir Olgu Olarak Namus ve Toplumsal Cinsiyet*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ONUR, H., KOYUNCU, B., 2004, “Hegemonik Erkekliğin Bilinmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 31-50.
- OZANSOY TUNÇDEMİR, N., 2018, *Üniversite Gençliğinde Evlilik Öncesi Cinselliğe İlişkin Ataerkil Değerlerin Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZYEĞİN, G., 2009, “Virgine IFacades: Sexual Freedom and Guilt among Young Turkish Women, *European Journal of Women’s Studies*, Vol.16, No.2, 103-123.
- PARLA, A, 2001, “The "Honor" of the State: Virginity Examinations in Turkey, *Feminist Studies*, Vol. 27, No. 1 Spring, 65-88.
- SANCAR, S., 2013a, *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- SANCAR, S., 2013b, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SCOTT, J. W.,2007,*Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*, Çev. Aykut Tunç Kılıç, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- UĞURLU SAKALLI, N.,AKBAŞ, G., 2013, Namus Kültürlerinde “Namus” ve “Namus adına Kadına Şiddet”: Sosyal Psikolojik Açıklamalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 76-91.
- YAVUZ, Ş., 2014, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 26 (104), 110-127.
- YAVUZ, Ş., 2015, “Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği,” *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, No. 7(1): 117-130.
- YILDIRIM A., ŞİMŞEK H., 2013,*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.